

Bc. Lenka Kožíšková
Rusko v pojetí A. I. Gercena

Praha, UVES FFUK 2015, 123 s.

Život a dílo Alexandra Gercena je nedílnou součástí ruské kultury 19. století. Snad právě proto patří Gercen mezi osobnosti často nahlížené v předem určeném schématu. Nejčastěji je pojímán jako západník, jako revolucionář, emigrant, proticarsky zaměřený žurnalista či teoretik ruského socialismu. Kontexty, v nichž je obvykle vnímán a interpretován, jsou bývají předem dané a učebnicově jasné. Podobně neochvějně je jeho postavení v ruské klasické literatuře díky jeho prózám a memoárům. Zdaleka zde není na vině jen sovětská interpretace jeho díla a tvorby, která se v učebnicích a slovnících v oprášené podobě traduje dodnes. Tento osud se dříve či později nevyhne žádné velké postavě kultury a jeho nebezpečím je zmrtvění pozoruhodné osobnosti, v němž se živé motivy tvorby zúží na několik klišé a fráзовitých zobecnění.

K posláním vědy, a té univerzitní zvláště, patří snaha o oživení a současné uchopení díla klasických autorů, jejich osvobození ze zajetí předem daných interpretací, rozbití jednoduchých šablon a ideologických schémat ve prospěch bližšího uchopení problematiky. Jedním ze způsobů, jak se tohoto úkolu zhostit, je aplikace nových metodologií. Nikoli však násilně a za každou cenu, protože ne každá badatelská strategie je vhodná pro každého autora. Při takové „aktualizaci“ je důležité potlačit snahu o prvoplánovou atraktivitu a senzačnost a vyhnout se tendenci k osobní exhibici badatele. Jen tak lze tvorbu „klasika“ skutečně nahlédnout novým a svěžím způsobem. Ne vždy se tuto polohu daří autorovi zvládnout, což je problém, s nímž se mnohdy potýká i současná česká rusistika. Pohledem, který „klasika“ nazírá neotřele, nicméně způsobem adekvátním vůči pramennému materiálu, je podle mého názoru předkládaná diplomová práce Lenky Kožíškové.

Práce *Rusko v pojetí A. I. Gercena* je zahájena obligátním úvodem, v němž jsou představeny cíle práce a stručně popsán obsah následujících kapitol. V rámci úvodu je v podkapitole *Prameny a literatura* (která bohužel vypadla z obsahu!) stručně představen stav vydávání Gercenových spisů a podán přehled hlavní sekundární literatury k tématu, se zaměřením na díla v ruštině, angličtině a češtině. První kapitola *Život a dílo A. I. Gercena* je vlastně tradičně pojatým líčením hlavních životních okolností a autorových děl. Logicky je v podkapitolách *Gercen v Rusku* a *Gercen na Západě* dělena na část předemigrační a emigrační (jak nevzpomenout na dělení Boydovy dnes již klasické biografie Vladimira Nabokova na *The Russian Years* a *The American Years*). Teprve za touto pasáží následuje objasnění metodologie diplomové práce, již je postkoloniální teorie představená jejími klasickými autory E. Saidem, I. Burunou, A. Margalitem a koncepcí vnitřní kolonizace A. Etkinda. Tato část práce diskutuje zmíněné teorie a možnost jejich aplikace na specificky ruskou problematiku, která v tradičním přístupu nebývá do koloniálního kontextu řazena. Metodologická kapitola má více než dvacet stran, které však nejsou samoúčelným převypravováním

zmíněných teoretických konceptů, nýbrž nutnou přípravou k dalšímu textu. Tím je jádro práce, třetí kapitola nazvaná *Analýza vybraných děl A. I. Gercena*. Zde autorka komentuje z hlediska postkoloniální teorie Gercenovy filosofické práce *Diletantismus ve vědě* a *Listy o studiu přírody*, které doplňuje o *Listy Micheletovi*. Stranou nezůstává ani druhá, beletristická část Gercenovy tvorby; analogickým způsobem jsou traktovány jeho čtyři drobné prózy. Shrnutí dosažených badatelských výsledků přináší *Závěr*.

Popis struktury práce Lenky Kožíškové není samoúčelný. Poukazuje na skutečnost, že autorka zvládla oba badatelské póly přístupu ke Gercenovu dílu: klasický biograficko-pozitivistický (kapitola 1) a moderní, založený na postkoloniální metodologii (kapitoly 2. a 3.). Oba mají své oprávnění a navzájem se nepopírají. V diplomové práci nevyznívají protikladně či neorganicky a mají své místo v logice autorčina přístupu. Každá ze strategií vychází z odlišné literatury; biograficky laděná část se opírá spíše o ruskojazyčné práce staršího data, postkoloniální pasáže čerpají z anglicky psaných děl od sedmdesátých let 20. století po dnešek. Diplomová práce tak vlastně nenápadně, avšak a to účinněji stírá fiktivní a uměle přiživovaný protiklad mezi klasickou historickou prací a metodologiemi vzešlými ze strukturalismu a poststrukturalismu. Jejich vztah tím vlastně řeší, ačkoli se to nikde v práci nikde explicitně nekomentuje. Harmonicky působící přítomnost dvou různých metodologií v jedné práci je velice podstatným rysem, který může být pro další vývoj české humanitní vědy slibným precedentem.

Autorka zvolila pro svou analýzu Gercenových děl a problematiky Ruska v nich ve třetí kapitole své práce dosud neaplikovanou metodologickou strategii. Je to cesta, kterou kráčí od šedesátých let západní rusistika, kdežto ruská ji užívá v posledních dvou desetiletích. Takový přístup nemusí být vždy přínosný; příkladů násilné aplikace určité badatelské strategie na nevhodný materiál je celá řada. V daném případě však můžeme konstatovat, že postkoloniální teorie umožňuje nahlédnout Gercenovo dílo (i samotný „fenomén Gercen“) zajímavým a novátorským způsobem. Při analýze jeho díla Lenka Kožíšková zjišťuje, že Gercen pracuje s určitými obrazy, jejichž význam a apriorní konotace si ne vždy uvědomuje. Jeho pojetí vědy i sociální problematiky tak často ulpívá v binárních opozicích, které jsou příznačné pro ruskou kulturu své doby. Autorka přesvědčivě dokazuje, že opakování určitých „koloniálních“ obrazů a struktur v jeho díle není náhodné a vypovídá o jeho myšlení nové skutečnosti. Z tohoto hlediska nahlíží i změny v autorově myšlení a konstatuje, že z určitého schematického stylu se mu nepodařilo vystoupit ani ve zralém období jeho tvorby. To je nový vědecký poznatek, kterým se práce posouvá z pouhého shrnutí problematiky ke skutečně badatelsky objevenému dílu.

Neznamená to však, že by práce nebyla prosta dílčích nedostatků (to ani není možné). Analýza se opírá pouze o vybrané práce, aniž by alespoň stručně uvedla svou problematiku do souvislosti s ostatními díly, včetně autorových nejznámějších děl *O tom, co bylo* či *Kdo je vinen?*. Zcela stranou zůstává žurnalistická část autorovy tvorby i jeho osobní materiály (dopisy). Relativně omezený je okruh sekundární literatury, s níž se diplomantka vyrovnává. Nejsou diskutovány přístupy a strategie dalších badatelů v oblasti Gercenovy tvorby. Konečně můžeme práci vytknout také dílčí nedostatky spíše korektorského rázu v poznámkovém aparátu a bibliografii.

Výše zmíněné výhrady jsou však vlastně výzvou k rozšíření práce. Do souvislosti s postkoloniální interpretací Gercena by také bylo zajímavé uvést i jiné

osobnosti ruské kultury své doby, především další postavy ruského západnictví. Standardní požadavky na diplomovou práci však byly naplněny. Proto jsou zmíněné výhrady spíše podnětem k prohloubení dosavadního autorčina bádání a navrhované rozšíření zkoumaného materiálu by už spadalo do práce vyššího stupně.

Celkové hodnocení:

Práci doporučuji k obhajobě a hodnotím jednoznačně stupněm výborně. Práce je vědecky přínosná a v českém prostředí je díky své metodologii ojedinělá. Autorka dokázala organicky skloubit tradiční přístup s badatelsky objevnou strategií. Přinesené výsledky jsou zajímavé pro celou vědeckou obec. Proto se nejedná jen o pouhou školní kvalifikační práci, nýbrž o dílo badatelského typu. Z tohoto důvodu navrhuji diplomovou práci uznat zároveň jako práci rigorózní (PhDr.). Zároveň naléhavě apeluji na to, aby diplomantka ve svém výzkumu dále pokračovala v rámci interního doktorandského studia.

V Litoměřicích 15. srpna 2015

PhDr. Hanuš Nykl, Ph.D.